

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПОТРЕБИ У ПРОФЕСІЙНІЙ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Дана стаття присвячена темі формування потреби у професійній самореалізації майбутніх учителів технологій. На основі теоретичного аналізу наукових джерел були сформовані робочі визначення професійної самореалізації, потреби у професійній самореалізації, а також визначені основні компоненти потреби у професійній самореалізації майбутніх учителів технологій. У статті наведені результати дослідження компонентів за відповідними психодіагностичними методиками, а також подальші перспективи дослідження щодо формування і розвитку потреби у професійній самореалізації у майбутніх учителів технологій.

Ключові слова: професійна самореалізація, потреба у професійній самореалізації, майбутній вчитель технологій.

Проблема професійної самореалізації особистості завжди є актуальною, оскільки потреба у самореалізації є природньою для людини і визначає її фізичний, особистісний і духовний розвиток.

Даній проблемі приділяли увагу А. Маслоу, Л.А. Коростильова, С.О. Сисоєва, В.К. Демиденко, В.П. Тарантей, А.В. Батаршев, І.С. Макар'єв, А.А. Мишин, О.І. Артемова, П.Ю. Семенухин, Е.В. Федосенко, О.О. Богатирьова, Н.Ю. Воляннюк, а також багато інших науковців. За результатами їх досліджень було виявлено, що *самореалізація особистості* – це багатоаспектне поняття, яке стосується пошуку та пізнання свого "Я", розвитку своїх особистісних якостей, здібностей, співтворчості та взаємодії з іншими людьми, збагачення особистісних сенсів діяльності і поведінки, задоволення спектру потреб, розкриття і посилення свободи індивідуального розвитку і творчості, розкриття і реалізації свого цілісного потенціалу.

Для вчителя тема професійної самореалізації є також визначальною. Стосується це і вчителя технологій. Оскільки дана професія не є досить популярною в сьогоденні, то й не часто звертається увага на формування потреби професійної самореалізації у студентів, які навчаються за цим фахом. Тому метою статті є розкрити дане питання у теорії та практиці.

Аналіз наукових досліджень дозволив отримати поняття *професійної самореалізації*, сформувати робоче визначення *потреби у професійній самореалізації майбутнього вчителя технологій*, а також визначити основні складові компоненти професійної самореалізації майбутнього вчителя технологій. Нижче написані поняття прийняті нами як базові у дослідженні даної теми.

Отже, *професійна самореалізація* – це процес розкриття професійно-особистісних якостей і властивостей, можливостей, здібностей для відтворення себе у своїй сутності в багатовимірній практичній та професійній діяльності, тобто це процес, що охоплює весь трудовий шлях особистості: від виникнення професійних намірів до завершення трудової діяльності.

Потреба в професійній самореалізації майбутнього вчителя технологій – це стан, в якому проявляється прагнення студента реалізувати свої можливості та здібності в професійній діяльності, що спричиняє активність у професійному розвитку. Даний стан характеризується відображенням у людській свідомості незадоволення суб'єкта існуючим станом, що спонукає його до професійної діяльності, спрямованої на усунення цього незадоволення.

Потреба у професійній самореалізації є комплексним поняттям і складається з багатьох компонентів. В рамках нашого дослідження ми звернули увагу на п'ять складових компонентів стосовно майбутніх учителів технологій з метою їх подальшого дослідження. Структурні компоненти наступні:

1) *усвідомлення професійних здібностей*: рефлексія, саморозвиток і самовдосконалення своїх здібностей до конструктивної, продуктивної, творчої педагогічної діяльності за фахом вчитель технологій;

2) *професійно-ціннісні орієнтації*: усвідомлення і визнання цінностей професійної самореалізації, саморозвитку, самовдосконалення у педагогічній діяльності вчителя технологій як пріоритетних;

3) *професійне цілепокладання*: свідоме постановка цілей щодо професійної самореалізації відповідно своїм прагненням, здібностям, можливостям, розробка плану їх реалізації, вміння розподіляти цілі за їх пріоритетністю;

4) *рівень домагань особистості*: реалістичний рівень прагнень досягнення поставлених цілей щодо професійної самореалізації відповідно своїм можливостям і здібностям, реалістична самооцінка;

5) *професійна ідентичність*: прийняття і бачення себе вчителем технологій у майбутньому, внутрішнє погодження з цим, задоволення від можливості реалізувати свій особистісний і духовний потенціал у педагогічній діяльності.

Для дослідження компонентів, які складають потребу у професійній самореалізації майбутніх вчителів технологій, нами були підібрані відповідні психодіагностичні методики: "Ціннісні орієнтації" (автор М. Рокич), "Рівень саморозвитку та професійно-педагогічної діяльності" (автор Л.Н. Бережнова), "Діагностика реалізації потреб у саморозвитку" (автор Н.П. Фетіскіна), "Визначення статусів професійної ідентичності" (автор А.А. Азбель), "Ціль-Засіб-Результат" (автор А.А. Карманов), "Визначення самооцінки та рівня домагань" (автор Т. Дембо, модифікація С. Рубінштейн). Кожна з цих методик була адаптована відповідно специфіці професійної підготовки і діяльності вчителя технологій.

У дослідженні приймали участь студенти 5 курсу технологічного факультету Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Розглянемо результати дослідження.

Дослідивши самооцінку майбутніх учителів технологій ми виявили, що у 64,3% студентів рівень самооцінки у нормі, у 14,3% – рівень самооцінки завищений, а у 21,4% – занижений.

Діагностика компоненту "рівня домагань особистості" показала, що у 50% реалістичний рівень домагань, а у інших 50% рівень домагань нереалістичний. Цікаво відмітити, що у 28,6% студентів – реалістичний рівень домагань та адекватна самооцінка себе та своїх професійних якостей, 35,7% мають нереалістичний рівень домагань, але адекватну самооцінку та 14,3% досліджених мають реалістичний рівень домагань, але занижену самооцінку. Отже, ці результати нам показали, що більшість студентів мають адекватну самооцінку своїх професійних здібностей та можливостей, але у деяких вона не співпадає з рівнем домагань, що може заважати у майбутній професійній самореалізації.

Результати дослідження компоненту "професійно-ціннісних орієнтацій" свідчать про те, що лише 21,4% студентів ставлять цінність самореалізації свого потенціалу у житті на перше місце, 7,14% ставлять цю цінність на друге місце, 57,14% ставлять цінність самореалізації на місця з четвертого по дев'яте та 14,3% ставлять цю цінність на дванадцяте місце у житті. Цінність творчої діяльності, яка так важлива для вчителя технологій, лише 7,2% майбутніх вчителів ставлять на перше місце, на друге – 14,3%, з четвертого по десяте – 36% та на останнє місце – 43%. Цінність постійного самовдосконалення себе з першого по десяте місце ставлять 78,6%, а 21,4% студентів ставлять цю цінність на останні місця. Цінність самоосвіти протягом усього життя лише 7,2% досліджених ставлять на перше місце, 57,2% ставлять цю цінність з четвертого по дев'яте місце та 36% ставлять цю цінність на останні місця. Цінність праці з дітьми 28,6% опитаних ставлять з шостого по десяте місце, а всі інші 71,4% ставлять цю цінність на останні місця. Лідером усіх цінностей є матеріально забезпечене життя 50% усіх опитаних ставлять цю цінність з на перші місця, 43% – з третього по десяте місце і лише 7% на останнє.

Діагностика рівня саморозвитку та професійно-педагогічної діяльності показала, що у 50% досліджуваних рівень прагнення до саморозвитку у педагогічній діяльності на середньому рівні, у 35,7% рівень нижче середнього та лише у 14,3% опитаних цей рівень вище середнього (нормальний). 64,3% студентів мають перспективу для самореалізації себе як вчителя технологій, 21,4% мають достатній рівень для самореалізації себе у педагогічній діяльності і 14,3% не визначена оцінка.

Діагностика реалізації потреби у самореалізації показала, що 64,3% досліджених активно намагаються самореалізувати себе, а у 35,7% ця потреба взагалі відсутня.

Перейдемо до результатів діагностики професійної ідентичності. Ці результати засвідчили, що у 78,6% студентів зараз "криза вибору". Цей стан характерний для людей які шукають альтернативні варіанти подальшого професійного розвитку та активно намагаються вийти із цього стану, прийнявши обдумане рішення стосовно свого майбутнього. Лише у 14,3% опитуваних професійна ідентичність вже сформована у бік педагогічної діяльності. Вони готові здійснити вибір подальшого професійного розвитку або вже здійснили його. У 7,14% невизначений стан професійної ідентичності. Ці студенти не мають твердих професійних цілей і планів, не намагаються їх сформувати та побудувати варіанти свого професійного розвитку.

Дослідивши компонент "професійного цілепокладання" ми виявили, що 78,6% опитуваних мають нестійкі і не завжди обґрунтовані цілі. 14,3% взагалі мають фрустрований стан, який виражається у неможливості ставити перед собою цілі. Замість того, щоб ставити реальні цілі діяльності та досягати вагомих результатів такі студенти обходяться постановкою "мікроцілей", які обмежуються поточною ситуацією, або ж фіксуються на постановці глобальних цілей.

Стосовно засобів, які допомагають досягати поставлених цілей виявлено, що 35,7% мають оптимальний результат. Ці студенти досить вільні у виборі засобів, їх поведінка настільки спонтанна, наскільки цього вимагає ситуація. 50% опитуваних мають труднощі у виборі засобів для досягнення цілей. Причиною цього, часто буває відсутність конструктивних цілей. 14,3% мають хронічну недостатність засобів досягнення поставлених цілей.

Стосовно діагностики результатів діяльності виявлено, що 14,3% опитуваних мають схильність переоцінювати результат своєї діяльності. 85,7% студентів тверезо оцінюють результати своєї діяльності.

Дані результати свідчать про те, що лише невелика частина студентів мають сформовані і розвинені компоненти потреби у професійній самореалізації. Таким чином, формування і розвитку

потреби у професійній самореалізації для майбутніх вчителів технологій є актуальним і проблемним питанням, яке слід вирішувати.

Подальший шлях дослідження полягає у розробці методики формування потреби у професійній самореалізації майбутніх вчителів технологій та її апробації. З цією метою для розвитку кожного компоненту ми підбираємо відповідні методи, які включають різні техніки, прийоми, вправи, які сприятимуть досягненню поставленої нами мети і завдань за даною темою.

На момент розробки даної статті нами розроблений попередній план і методика формування дослідження, які включають п'ять занять і передбачають проведення їх в експериментальній групі студентів, поперечний зріз результатів і порівняння їх з результатами контрольної групи студентів.

Використані джерела

1. Артемова О.І. Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах / О.І. Артемова // Освіта регіону. – 2010. – №1. – С. 97.
2. Батаршев А.В. Творческая самореализация педагога как основа профессионально-личностного становления / А.В. Батаршев, И.С. Макарьев // Человек и образование. – 2013. – № 3 (36). – С. 38 – 41.
3. Видра О.Г. Вікова та педагогічна психологія. Навч. посіб. / О.Г. Видра. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 112 с.
4. Грецов А.Г. Узнай себя. Психологические тесты для подростков / А.Г. Грецов, А.А. Азбель. – СПб.: Питер, 2006. – С. 143-155.
5. Психологические тесты: В 2 т. / [Под ред. А.А. Карелина] – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – Т.1. – 312 с., Т.2. – 248с.
6. Фетискин Н.П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов. – М.: Издательство Института психотерапии, 2005. – 496 с.

Pinchuk Y., Vydra A.

PROBLEM OF NEED FORMATION FOR PROFESSIONAL SELF-REALIZATION TO FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGY

The problem of need formation for professional self-realization to future teachers of technology is discussed in the article. The concept of need for professional self-realization of future teachers of technology was formed on the basis of scientific literature analysis and is defined as a state when student is willing to realize his potential and abilities in future professional activity – that is a stimulus for professional development. Five major components of need for professional self-realization are singled out: awareness of professional abilities, professional values, professional targeting, professional claims, and professional identity. The article describes results of the components' study performed with appropriate psycho-diagnostic methods. Research perspectives within the problem of need for professional self-realization to future teachers of technology are represented, namely development and approbation of the correspondent methodology.

Key words: *professional self-realization, need for professional self-realization, future teacher of technology.*

Стаття надійшла до редакції 14.01.2015